

Aldona Rita Jurewicz

"Ustawa XII Tablic : tekst -
tłumaczenie - objaśnienia", Maria
Zabłocka, Jan Zabłocki, Warszawa
2000 : [recenzja]

Studia Prawnoustrojowe nr 6, 269-270

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria i Jan Zabłoccy, *Ustawa XII Tablic. Tekst – tłumaczenie – objaśnienia*, Liber, Warszawa 2000, ss. 81.

„Istnieją normy prawne, których żywot trwa bardzo krótko, parę lat lub tylko kilka miesięcy czy tygodni. Ale są i takie, które obowiązują przez setki lat, a zasady w nich ustanowione żyją jeszcze dłużej” (s. 5). W roku 2000 nakładem warszawskiego wydawnictwa „Liber” ukazała się praca pt. *Ustawa XII Tablic. Tekst – tłumaczenie – objaśnienia* autorstwa Marii i Jana Zabłoczek. Ta ważna i cenna publikacja zasługuje na uwagę przede wszystkim dlatego, że jest to pierwsza polska całościowa próba rekonstrukcji pomnika prawa rzymskiego. *Lex duodecim tabularum* powstała w wyniku napięć społecznych, do których doszło w państwie rzymskim w V w. p.n.e, aczkolwiek były też głosy podważające jej istnienie¹. Już przez starożytnych była ona traktowana z wielkim szacunkiem. Tytus Liwiusz określił ją jako *fons omnis publici privatique iuris* (źródło wszelkiego prawa publicznego i prywatnego). Tekst ustawy nie zachował się do naszych czasów, stąd już w XVI w. rozpoczęto pierwsze próby jej rekonstrukcji. Kolejni badacze uczyli się na błędach poprzedników, szukali nowych, bardziej wiarygodnych dróg, jednakże do dziś rekonstrukcja Ustawy XII Tablic budzi wiele kontrowersji wśród badaczy na całym świecie.

Warto nadmienić, iż do czasu pierwszego wydania Ustawy XII Tablic ukazały się po roku 1945 dwa całościowe polskie tłumaczenia źródeł prawa rzymskiego – opracowane przez Cezarego Kunderewicza *Instytucje Gaiusa* i *Instytucje Justyniana*². Pierwsze tłumaczenie Ustawy XII Tablic wzbudzi być może, obok uznania, kontrowersje czy głosy krytyczne. Jednakże Maria i Jan Zabłoccy przygotowywali się do tego trudnego przedsięwzięcia bardzo rzetelnie i sami wskazali czytelnikowi momenty trudne i niepewne w ich pracy. Przyznają otwarcie, iż pytanie „jaka była rzeczywista kolejność Tablic i poszczególnych przepisów w nich zawartych?” nadal pozostaje bez odpowiedzi. Cieszy jednak fakt, iż problem ten nie uszedł ich uwadze i doczekał się zwieńczenia w postaci publikacji.

Jednym z wielu atutów omawianej pozycji jest to, iż obok tekstu w języku łacińskim umieszczono polskie tłumaczenie. Poszerza to krąg potencjalnych odbiorców, umożliwia sięgnięcie do tekstu źródłowego również studentom

¹ Por. S. Grzybowski, *Dzieje prawa*, Wrocław 1981, s. 73.

² Obecnie, w ramach zainicjowanej przez Władysława Rozwadowskiego serii „*Fontes iuris cognoscendi*”, ukazało się jego najnowsze tłumaczenie *Institutiones Gaiusa* (Poznań 2003).

prawa, prawnikom czy po prostu miłośnikom prawa rzymskiego. Układ pracy jest bardzo czytelny, w nagłówku każdej strony widnieje numer Tablicy, na której znajdowały się (wg autorów) omówione poniżej przepisy, następnie umieszczono numer przepisu, źródło, według którego zastał on odtworzony wraz z odpowiednim brzmieniem w języku łacińskim (po stronie lewej) i polskim (po stronie prawej). Na dole każdej strony znajdują się obszernie komentarze do danego przepisu, dodane w celu jego pełniejszego zrozumienia.

Wstęp wprowadza czytelnika w problemy związane z palingenezą Ustawy, prezentuje krótką historię jej powstania i trwania oraz objaśnia sposób czytania tekstu. O nieprzemijających wartościach prawa rzymskiego nie trzeba nikogo przekonywać: „Trzy fundamentalne pojęcia: własność prywatna, testament oraz rozgraniczenie praw rzeczowych i zobowiązań, wykształcone w prawie rzymskim i ujęte w przepisy prawne w Ustawie XII Tablic, stanowią podstawę prawa cywilnego po dzień dzisiejszy” (s. 6). Każdy absolwent prawa ma świadomość, ile współczesne kodyfikacje i nauka prawa zawdzięczają starożytnym. Potwierdzeniem tych słów niech będzie fakt, iż nową siedzibę Sądu Najwyższego opasuje tzw. kolumnada praw, a każdą z nich ozdabiają paremie zaczerpnięte z prawa rzymskiego. Jedna z nich, pochodząca właśnie z Ustawy XII Tablic (s. 15), brzmi: *si ius vocat ito* (jeśli powód wzywa przed sąd, niech pozwany idzie), a oznacza obowiązek pozwanego wdania się w spór. Proces rzymski z okresu Ustawy XII Tablic wymagał czynnego udziału obu stron, jednakże znana nam dzisiaj możliwość wydania przez sąd wyroku zaocznego ma również swoje korzenie w prawie rzymskim.

Obecnie prawo cywilne umożliwia dokonanie rozporządzenia swoim majątkiem na wypadek śmierci w powszechnie znanej formie testamentu. Mało kto zdaje sobie sprawę, jak bliscy jesteśmy w tym momencie rzymskiego prawa spadkowego (s. 31): *uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita ius esto* (tak jak ktoś rozporządził w testamencie co do majątku lub opieki nad swymi rzeczami, niech będzie prawem). Oznacza to, iż pierwszeństwo miała wola spadkodawcy i była ona traktowana jako prawo. Jednakże to samo źródło mówi (s. 33): *si intestatio moritur, cui suus heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto* (jeśli ten, kto nie ma własnego dziedzica, umrze bez testamentu, najbliższy agnat niech obejmie majątek). Czyż dzisiaj nie znamy pojęcia spadkobierców ustawowych, którzy w razie braku rozporządzenia testamentowego uzyskują z mocy prawa spadek?

Prawo rzymskie rozwijało się wraz z państwem rzymskim (czyli prawie 22 wieki), jednak jego byt nie zakończył się wraz z upadkiem politycznej podstawy. Istnieje nieprzerwana tradycja znajomości i stosowania prawa rzymskiego. Do dziś fascynuje romanistów (i nie tylko ich!) swoim wysokim poziomem i kunsztem. Warto zatem zapoznać się z jednym z jego najświetniejszych pomników – Ustawą XII Tablic.

Aldona Rita Jurewicz